

HIAN'NYOS ANYAG

sával, ahol megérdemelten lesújtó kritikát gyakorol a különböző "biológikus" és "organikus" társadalmiselméleti társadalomelméletek felett. Ugyancsak helyesen bírálja, hogy a polgári szociológiában és történelemelméletben a sztruktúra elfedi a fejlődést /150/, hogy szerkezetek és folyamatok mint külön mozzanatok egymással szembeállítják /157/.

Ennek kiegészítése a könyv pozitív tendenciája: a dialektika, a dialektikus logika alkalmazása mint a társadalmi törvények felkutatásának módszere. Elismerendő, hogy Szalai elvtárs itt igyekszik a marxizmus korszerű eredményeit hasznosítani. Így kiemeli Lenin és Szatalin érdemeit az osztályfogalom dialektikus értelmezése körül. /152-4/. Kár, hogy úgy látszik még nem volt alkalma Lenin e tekintetben legalapvetőbb műveit behatóan tanulmányozni.

Szalai egész könyvének módszere azonban pozitív nekiindulások ellenére még sem egészen következetes marxista szempontból. Itt csak a két legfontosabb módszertani kérdésre utalhatunk:

Elsőször: a szociológia mint teljesen önálló tudomány. Szalai helyesen átveszi azt az ismert megállapítást, hogy a szociológia tudományos önállóodása a polgári gondolkodás válságából nő ki.

/27/. Azonban ennek nem vonja le legfontosabb módszertani következményeit a polgári szociológiát mint önálló tudományt illetőleg.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Ugy történelmi mint módszertani fejtegetéseiben Szalai figyelmét elkerüli ennek a válságnak döntő mozzanata, az, hogy a polgári szociológia kialakulása egyet jelent az ökonomiáról való leválásával. A régebbi, a haladó, a forradalmi polgári osztály részére ökonomia és szociológia elválaszthatatlan módszertani egysége képeztek, akár fővonalában társadalomtudományi művekről van szó /Ferguson/, akár ökonomiaiokról /Steuart, A. Smith/. Szalai fejtegetései abból a válságból indulnak ki, melyet a francia forradalom győzelmét követő idő váltott ki. Ez az idő azonban egyúttal

a klasszikus ökonomia válsága is. A válság kezdetén Sismondi, Smith és Ricardo elleni fellépése jelzi, csúcspontját éri el a Ricardo-iskola felbomlásában /mely angol körzetekben, a az ökonomia fejlődése szempontjából párhuzamos jelenség az egy évtizeddel később Németországban létrejövő filozófiai krízissel: a hegeli iskola felbomlásával/. Franciaországban a felvilágosodás társadalmi gondolkodójánál nem olyan erős az ökonomiához való kapcsolat, mint Angliában; annál kevésbé lehet az ökonomiai szociológiájukat általános filozófiai, morális, történelemfilozófiai stb. módszerekről leválasztani. A nagy utopistáknál, különösen Fourier-nél ismét ökonomia és szociológia elválaszthatatlan egységével találkozunk, s a francia utópizmus válsága és felbomlása szintén e kapcsolat megváltozásában illetőleg megszüntetésben nyilvánul meg. Nevezetesen Comte-nál a szociológia "megalapítása" egyaránt következménye az utópikus szocializmusról, St. Saint-Simon követéséről való leválásnak és ezzel szoros összefüggésben a szociológiai nézőpontok, módszerek önállóulásának az ökonomiaiakkal szemben.

Comte és Marx ellentéte, melyet Szalai a forradalom, a szociális szocializmus kérdéseit illetőleg helyesen jellemez, lenyűlik éppen a módszer legalapvetőbb problémájáig: míg Comte elválasztja a szociológiát az ökonomiától, addig Marx továbbfejleszti a klasszikus ökonomia társadalmi és módszertani eredményeit, a dialektikusan átdolgozott kritikai és univerzális ökonomiában találja meg minden társadalmi probléma helyes megoldásának módszerét. Nem véletlen, hogy a szociológia elnevezés, mint valamely önálló tudomány megjelölése Marxnál sehohsem fordul elő; nem véletlen, hogy álete főművei a politikai ökonomia bírálóit tartják nevezni. /A bírálóknak azokról itt filozófiai, módszertani és vi-

gészítői érteleme is van. /
 Szert nincs igaza Szalainak, ha, régi szokás szerint azon panaszkeszik, hogy Marx főműve éppen ott marad töredék, ahol az a tulajdonképpeni szociológiai problémára, az osztályokra szűkülő

emellett kifejezetten felveszi az objektív megismerés kérdését, mely kizárólag a visszatükrözés elmélet segítségével kaphat konkrét és kielégítő választ. Szalai nyilván fél a régi materializmus mechanisztikus következményeitől, a történelmi valóság eszmei részének vulgáris lekicsinylésétől. Ezért menekül egy eklektikus és helytelen kölcsönhatásos koexistencia elméletbe: "Az eszmék tehát eredetükben nem valami már elöttük megvolt társadalmi valóságot fejeznek ki, hanem e valósággal együtt jelennek meg a társadalomban." /210./ Itt Szalai ismét megelégedik arról, hogy egyes fejtegetéseiben helyesen látta az állandóan változó és átalakuló társadalmi valóságot és annak törvényezőri lefolyását helyesen mint "tendenciát" fogta fel. Azt azonban már nem látja, hogy a dialektikus visszatükrözés elmélet részére semmi akadályja nincs annak, hogy az ^{új eszmét} újat mint valami újonnan fellépő objektív "tendencia" gondolati visszatükrözését fogjuk fel. Az új eszmék éppen azért és éppen annyiban produktívak sőt essentialisak, amennyiben a keletkezőben lévő új valóság lényegét már akkor is helyesen tükrözik vissza, amikor az objektíve még csak alig-alig, mint nehezen észrevehető tendencia jelentkezik. Abban, hogy Szalai ilyen pontokon nem képes végiggondolni saját más helyeken tett helyes megfigyelését, nyilvánulnak meg benne a modern polgári tradíciók előítélete, a reformizmus módszertani és filozófiai maradványai; ezért nincs benne elég bátorság a dialektikus materializmus filozófiai mélységét és átfogó erejét felismerni. Innen van az is, hogy minden igyekezete ellenére nem tudja végérvényesen tisztázni a pszichológia helyes viszonyát a marxizmushoz. Bár elutasítja a modern pszichológia amaz igényét, hogy a társadalmi jelenségeket belőle ismerjük fel, mégis egyes helyeken asszükségesen-messze túlmenő engedelményeket tesz a modern pszichológia módszertani követeléseinek. Például ott, ahol a szükséges kielégülésből támadó új szükségleteket magyarázza, Freud lép Marx helyébe. /73./

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Ismételnék, nem részleges kritika volt nálunk. Csak megjelölni akartuk azt az utat, melyet Szalai megtett a helyesen értelmezett,

emlékét kitüntetve folytatni a munkáját, mely

hosszú ideig a munkásságát a reformista ideológiai irányításban és a reformista ideológiai irányításban, látjuk, hogy egyes területeken szép eredményeket ért el. De éppen azért kell vele szemben felvetni a követelést, hogy végigmenjen azon az úton, amelyen megindult.

Lukács György